

3-bob. Xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi

14. Tovar-moddiy zaxiralar tashkilotning buxgalteriya balansiga tannarxi bo'yicha kiritiladi hamda ular xarid qiymatini (yetkazib beruvchiga to'lanadigan summa) va xarid qilish bilan bog'liq bo'lgan barcha xarajatlarni o'z ichiga oladi.

15. Tovar-moddiy zaxiralarni xarid qilish bilan bog'liq bo'lgan va ularning tannarxiga kiritiladigan xarajatlarga quyidagilar kiritiladi:

- bojxona bojlari va yig'imlari;

- tovar-moddiy zaxiralarni xarid qilish bilan bog'liq bo'lgan soliq va yig'imlar summolari (agar ular qoplanmasa (hisobga olishga qabul qilinmasa);

- tovar-moddiy zaxiralar ta'minotchi va vositachi tashkilotlar orqali xarid qilinganda ularga to'lanadigan to'lovlar (vositachilik haqi);

- tovar-moddiy zaxiralarni xarid qilish bilan bog'liq bo'lgan tovar-moddiy zaxiralarni sertifikatlash va ularni texnik shartlarga muvofiq sinash bo'yicha xarajatlar;

- tovar-moddiy zaxiralarni tayyorlash va ularni ayni paytdagi joylashish yoki foydalanish joyiga yetkazib berish bo'yicha transport-tayyorlov xarajatlari. Ular tayyorlash, yuklash-tushirish ishlari va tovar-moddiy zaxiralarni barcha turdagi transport bilan ularni ayni paytdagi joylashish yoki foydalanish joyiga transportda tashish uchun (fraxt) to'lovlarni amalga oshirish bo'yicha xarajatlar, shu jumladan tovar-moddiy zaxiralarni transportda tashishda xatarlarni sug'urtalash bo'yicha xarajatlardan tashkil topadi.

Tovar-moddiy zaxiralarni xarid qilish bilan bog'liq bo'lgan va ularning tannarxiga boshqa xarajatlari ham kiritilishi mumkin.

16. Shartnomaga muvofiq tovar-moddiy zaxiralar chegirma bilan xarid qilinganda, ular mazkur bandda nazarda tutilgan tartibda buxgalteriya hisobida aks ettiriladi.

Xaridor tomonidan tovar-moddiy zaxiralarni qabul qilish sanasida foydalanilgan chegirmalar, agar tasdiqlovchi birlamchi hisob hujjatlari mavjud bo'lganda, ular xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralari qiymatini kamaytirishga olib boriladi (sotib olish xarajatlari tarkibiga kiritilmaydi).

Tovar-moddiy zaxiralari qabul qilingan sanadan so'ng ularni xarid qilish bo'yicha shartnoma shartlarini bajarish natijasida yuzaga kelgan (olingan) chegirmalar, tashkilotning moliyaviy natijalariga olib boriladi va sotib olingan tovar-moddiy zaxiralar qiymatini kamaytirmaydi.

Qo'shimcha tovar-moddiy zaxiralar bepul olinganda, agar tasdiqlovchi birlamchi hisob hujjatlari mavjud bo'lganda, sotib olingan tovar-moddiy zaxiralar qiymati barcha olingan tovar-moddiy zaxiralar miqdoriga (bepul olingan tovar-moddiy zaxiralarini ham hisobga olgan holda) taqsimlash orqali ularning tannarxi aniqlanadi.

Avval yetkazib berilgan tovar-moddiy zaxiralar hisobidan qo'shimcha tovar-moddiy zaxiralar bepul olinganda, mazkur bandda belgilangan tartibda hisoblab chiqarilgan qo'shimcha olingan tovar-moddiy zaxiralar tannarxi hisobot davrining moliyaviy natijalariga olib boriladi.

Agarda tovar-moddiy zaxiralarini sotib olish paytida avvalgi xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralarini hisobga olgan holda qo'shimcha tovar-moddiy zaxiralari bepul olinganda, avval xarid qilingan va oxirgi xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralariga to'g'ri keladigan qo'shimcha bepul olingan tovar-moddiy zaxiralari ulushlari aniqlanadi. Bunda oxirgi xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralari qiymati ularga to'g'ri keladigan qo'shimcha bepul olingan tovar-moddiy zaxiralari ulushini hisobga olgan holda kirim qilinadi.

17. Xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralar uchun haq to'lash bilan bog'liq xarajatlar (akkreditiv ochish xarajatlari, o'tkazmalar uchun bank komissiyasi, tovar-moddiy zaxiralarni chet el valyutasiga xarid qilishda uni ayirboshlash bo'yicha komissiya va boshqa bank xizmatlari), tovar-moddiy zaxiralarni xarid qilish bo'yicha shartnomalarni tayyorlash, ro'yxatdan o'tkazish va yopish bilan bog'liq xarajatlar hamda aktivlarni xarid qilish bilan bevosita bog'liq bo'lmagan boshqa xarajatlar tovar-moddiy zaxiralarning tannarxiga kiritilmaydi hamda ular yuzaga kelgan hisobot davrida xarajatlar sifatida tan olinadi.

18. Tovar-moddiy zaxiralar qarz mablag'lari hisobiga xarid qilinganda yoki ishlab chiqilganda qarzdan foydalanganlik uchun foizlar ko'rinishidagi xarajatlar qarz mablag'lari hisobidan to'liq yoki qisman sotib olingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxiga kiritilmaydi.

19. Tovar-moddiy zaxiralarni xarid qilish bo'yicha xarajatlar ularning yuzaga kelishini tasdiqlovchi boshlang'ich hujjatlar asosida belgilanadi.

20. Agar shartnoma shartlarida xarid qilinadigan tovar-moddiy zaxiralar uchun to'lovni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib to'lash nazarda tutilgan bo'lsa, ular buxgalteriya hisobiga to'lovni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib to'lash taqdim etilmasdan sotiladigan qiymat bo'yicha kirim qilinadi.

Bunda tovar-moddiy zaxiralarning to'lovni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib to'lash taqdim etilmasdan sotiladigan qiymati bilan sotib olinayotgan tovar-moddiy zaxiralar bo'yicha umumiy to'lov summasi o'rtasidagi farq to'lovni kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib to'lash davri mobaynida joriy to'lovning kechiktirish yoki bo'lib-bo'lib to'lash bo'yicha to'lovlarning umumiy summasidagi salmog'idan kelib chiqib moliyaviy xarajatlar (foizlar bo'yicha xarajatlar) sifatida tan olinadi.

21. Tovar-moddiy zaxiralarga qo'shimcha ishlov berish va ularni foydalanishga yaroqli holga keltirish bo'yicha ishlar bilan bog'liq xarajatlar tashkilotning mahsulot ishlab chiqarish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish bilan bog'liq bo'lmagan navlarga ajratish, o'rab-joylash va ularni tovar ko'rinishiga keltirish bo'yicha xarajatlarni o'z ichiga oladi. Yaroqli holga keltirish bo'yicha ishlar bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar tovar-moddiy zaxiralarning tannarxiga kiritiladi.

22. Tashkilotning transport-tayyorlov xarajatlari quyidagi usullardan biri bo'yicha hisobga olinadi yoki xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralar qiymatiga kiritiladi:

a) transport-tayyorlov xarajatlarni tovar-moddiy zaxiralar tannarxiga bevosita (to'g'ridan-to'g'ri) kiritish (shartnoma narxiga qo'shish, ustav kapitaliga kiritilgan

ulushning pul bahosiga qo'shish, tekinga olinganlarning joriy qiymatiga qo'shish va boshqalar).

Transport-tayyorlov xarajatlarini tovar-moddiy zaxiralar tannarxiga bevosita (to'g'ridan-to'g'ri) kiritish usuli nomenklaturasi ko'p bo'lmagan tovar-moddiy zaxiralarga ega bo'lgan tashkilotlarda, shuningdek, tovar-moddiy zaxiralarning alohida turlari va guruhlarining qiymati muhim ahamiyatga ega bo'lgan hollarda qo'llanilishi mumkin;

b) yetkazib beruvchining hisob-kitob hujjatlariga binoan transport-tayyorlov xarajatlarini «Materiallarni tayyorlash va xarid qilish» sintetik schetida aks ettirish va keyinchalik ularni materiallar turi bo'yicha tovar-moddiy zaxiralar tannarxiga yoki ishlatilishiga qarab ishlab chiqarish xarajatlariga yoxud davr xarajatlariga kiritish.

Transport-tayyorlov xarajatlarining summasi alohida yig'iladi va tovar-moddiy zaxiralarning tegishli nomlari (ushbu transport-tayyorlov xarajatlari olib boriladigan partiyalar, guruhlar) o'rtasida taqsimlanadi.

Alohida yig'iladigan transport-tayyorlov xarajatlari summasi tashkilotning hisob siyosatida belgilangan davrga bog'liq holda davr oxiridagi tovar-moddiy zaxiralar qoldig'i summasi va ushbu davrda chiqib ketgan (ishlatilgan, sotilgan, bepul berilgan va boshqalar) tovar-moddiy zaxiralar summasi o'rtasida taqsimlanadi.

Chiqib ketayotgan tovar-moddiy zaxiralarga tegishli bo'lgan transport-tayyorlov xarajatlari summasi chiqib ketgan tovar-moddiy zaxiralar qiymatidan transport-tayyorlov xarajatlarning o'rtacha foizini hisoblash orqali aniqlanib, ushbu tovar-moddiy zaxiralarning chiqib ketishi aks ettirilgan buxgalteriya hisobi schetlari bilan

bogʻlangan schetlarida aks ettiriladi. Transport-tayyorlov xarajatlarning oʻrtacha foizi davr boshidagi transport-tayyorlov xarajatlari qoldigʻi va davr ichida qilingan transport-tayyorlov xarajatlari summalarini davr boshidagi tovar-moddiy zaxiralar qoldigʻi va davr ichida kelib tushgan tovar-moddiy zaxiralar summasiga boʻlish bilan aniqlanadi.

Transport-tayyorlov xarajatlarini hisobga olishning qoʻllaniladigan usuli tashkilotning hisob siyosatida aks ettirilishi lozim.

23. Xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi qoplanadigan (hisobga olishga qabul qilinadigan) soliqlarni chegirgan holda shartnomaga yoki ularning xarid qilinganligi, ishlar bajarilganligi, xizmatlar koʻrsatilganligini tasdiqlovchi hujjatlarga muvofiq yetkazib beruvchiga (sotuvchiga) toʻlanadigan summa hamda unga mazkur Standartning [15-bandida](#) nazarda tutilgan tovar-moddiy zaxiralarni xarid qilish bilan bogʻliq boʻlgan xarajatlarni qoʻshgan holda aniqlanadi.

24. Chet el valyutasida xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi mazkur Standartning [15-bandida](#) nazarda tutilgan tovar-moddiy zaxiralarni xarid qilish bilan bogʻliq boʻlgan tegishli xarajatlarni qoʻshgan holda, ularning xarid qilinganligini tasdiqlovchi boshlangʻich hisob hujjatlarida (tovarning kuzatuv hujjatlari yoki bojxona yuk deklarasiyasida) koʻrsatilgan qiymatidan kelib chiqib, ularni buxgalteriya hisobiga qabul qilish sanasidagi Markaziy bank kursi boʻyicha qayta hisoblash yoʻli bilan soʻmda belgilanadi.

25. Tashkilotning ustav kapitaliga ulush sifatida olingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi, agar qonun

hujjatlarida boshqa tartib nazarda tutilmagan bo'lsa, tashkilot ta'sischilari (ishtirokchilari) tomonidan kelishilgan qiymat asosida aniqlanadi.

Agar tashkilot tomonidan tovar-moddiy zaxiralar ustav kapitaliga ulush sifatida olinayotganda mazkur Standartning [15-bandida](#) nazarda tutilgan xarajatlar mavjud bo'lsa, tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi ushbu xarajatlar summasiga oshiriladi.

26. Ta'sischilar tarkibidan chiqishda yoki tugatilayotgan tashkilotning mol-mulki uning ishtirokchilari o'rtasida taqsimlanayotganda tashkilotning ilgari boshqa tashkilotning ustav kapitaliga kiritilgan ta'sis ulushi qaytarilishidan kelib tushgan tovar-moddiy zahiralarining tannarxi, agar qonun hujjatlarida boshqa holatlar nazarda tutilmagan bo'lsa, tashkilot ta'sischilari (ishtirokchilari) tomonidan kelishilgan ularning pulda ifodalangan bahosida aniqlanadi.

Agar tashkilot tomonidan tovar-moddiy zaxiralar ta'sischilar tarkibidan chiqishda yoki tugatilayotgan tashkilotning mol-mulki uning ishtirokchilari o'rtasida taqsimlanishida tashkilotning ilgari boshqa tashkilotning ustav kapitaliga kiritilgan ta'sis ulushi qaytarilishida olinayotganda mazkur Standartning [15-bandida](#) nazarda tutilgan xarajatlar mavjud bo'lsa, tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi ushbu xarajatlar summasiga oshiriladi.

Olinayotgan tovar-moddiy zahiralarining qiymati boshqa tashkilotning ustav kapitalidagi ta'sis ulushi bo'yicha qarz summasidan yuqori bo'lgan hollarda, farq ta'sischilar tarkibidan chiqib ketayotgan ta'sischi tomonidan qoplanadi.

Boshqa tashkilotning ustav kapitalidagi ta'sis ulushi bo'yicha qarz summasi olinayotgan tovar-moddiy zahiralarining qiymati yuqori bo'lgan hollarda, farq berayotgan tashkilot tomonidan qoplanadi.

27. Tashkilot tomonidan bepul (hadya shartnomasi bo'yicha) olingan hamda asosiy vositalar va boshqa mol-mulkning chiqib ketishi natijasida olingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi ularning buxgalteriya hisobiga qabul qilinish sanasidagi joriy qiymatidan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Agar tashkilot tomonidan tovar-moddiy zaxiralar bepul (hadya shartnomasi bo'yicha) yoki asosiy vositalar va boshqa mol-mulkning chiqib ketishi natijasida olinayotganda mazkur Standartning [15-bandida](#) nazarda tutilgan xarajatlar amalga oshirilsa, tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi ushbu xarajatlar summasiga oshiriladi.

28. Tovlar-moddiy zaxiralar xuddi shunday tovar-moddiy zaxiralarga ayirboshlash yo'li bilan olingan hollarda, ularning tannarxi berilgan tovar-moddiy zaxiralarning balans qiymatiga teng bo'ladi.

Tovar-moddiy zaxiralar xuddi shunday bo'lmagan tovar-moddiy zaxiralarga ayirboshlash yo'li bilan olingan hollarda, ularning tannarxi berilgan tovar-moddiy zaxiralarning joriy qiymatiga teng bo'ladi.

Tovar-moddiy zaxiralar qo'shimcha to'lov bilan ayirboshlangan holatlarda olingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi berilgan tovar-moddiy zaxiralarning ayirboshlanishda o'tkazilgan (olingan) pul mablag'lari yoki ularning ekvivalentlari summasiga oshirilgan (kamaytirilgan) joriy qiymatiga teng bo'ladi.

29. Qonun hujjatlarida belgilangan tartibda majburiyatlarni (to'lovni) pul ko'rinishida bo'lmagan mablag'lar bilan bajarish nazarda tutiladigan shartnomalar bo'yicha olingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi deb tashkilot tomonidan berilgan yoki berilishi lozim bo'lgan aktivlarning joriy qiymati yoki bajarilgan ishlar va ko'rsatilgan xizmatlarning joriy qiymati bo'yicha tan olinadi.

Tashkilot tomonidan berilgan yoki beriladigan aktivlarning qiymatini belgilash imkoniyati mavjud bo'lmagan taqdirda, majburiyatlarni (to'lovni) pul ko'rinishida bo'lmagan mablag'lar bilan bajarishni nazarda tutadigan shartnomalar bo'yicha tashkilot tomonidan olingan tovar-moddiy zaxiralarning tannarxi xuddi shunday tovar-moddiy zaxiralar xarid qilinadigan joriy qiymatdan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

Agar tashkilot tomonidan tovar-moddiy zaxiralar ayirboshlash yo'li bilan olinayotganda mazkur Standartning [15-bandida](#) nazarda tutilgan xarajatlar amalga oshirilsa, ularning tannarxi ushbu xarajatlar summasiga oshiriladi.

30. Tashkilot tomonidan boshqa shaxslardan qayta sotish uchun xarid qilingan tovarlar xarid qiymati bo'yicha hisobga olinishi mumkin. Bunda mazkur Standartning [15-bandida](#) nazarda tutilgan tovarlarni xarid qilish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar ular yuzaga kelgan hisobot davrida tashkilotning davr xarajatlariga (sotish bo'yicha) kiritiladi.

Moddiy javobgar shaxslarning faoliyati ustidan tegishli nazorat o'rnatish maqsadida savdo va umumiy ovqatlanish bilan shug'ullanuvchi tashkilotlarga

ustamalarni (chegirmalarni) buxgalteriya hisobi schetlarida alohida hisobga olgan holda, xarid qilingan tovar-moddiy zaxiralarni hisobda sotish qiymati bo'yicha aks ettirilishiga ruxsat beriladi.

Tovar-moddiy zaxiralarni hisobga olishning qo'llaniladigan tartibi tashkilotning hisob siyosatida aks ettiriladi.

31. Uzoq muddatli aktivlar tarkibidan tovar-moddiy zaxiralar tarkibiga o'tkazilgan aktivlarning tannarxi ushbu uzoq muddatli aktivlarning balans (qoldiq) qiymati bo'yicha belgilanadi.

32. Inventarizasiya natijasida aniqlangan ortiqcha (hisobga olinmagan) tovar-moddiy zaxiralarining tannarxi ular aniqlangan sanadagi joriy qiymatdan kelib chiqqan holda aniqlanadi.

33. Bitta umumiy summaga xarid qilingan barcha tovar-moddiy zaxiralardan har birining tannarxi ushbu summani alohida tovar-moddiy zaxiraning joriy qiymatiga mutanosib ravishda taqsimlash yo'li bilan aniqlanadi.